

J.J. van der Leeuw

LIVETS VEJ

VisionsNettet

www.visionsnettet.dk

LIVETS VEJ

J.J. van der Leeuw

VisdomsNettet
www.visdomsnettet.dk

Livets Vej

Af J.J. van der Leeuw
Fra *The Conquest of Illusion*

(Oversættelse Thora Lund Mollerup & Erik Ansvang)

Ord og handling

"Ordenes tid er forbi, og handlingens time er kommet". Det er en af nutidens klichéer. Overalt er der krav om aktiv handling. Overalt nedvurderes ord og tale, selv om de mennesker, der går ind for handling ofte udtrykker sig ret overfladisk. Men handlinger skal også forklares.

Der er imidlertid gode grunde til den generelle utålmodighed over for ord, som ikke er direkte forbundet med handling. Især inden for filosofien har man i mange år lidt under en syndflod af ord, der er blottet for handling, og derfor betragter gennemsnitsmennesket filosofi som en overkultiveret spekulation, der ikke fører nogen steder hen. Filosofi betragtes som et intellektuelt spil – forfinet og intelligent og nogle gange ikke engang det – men det ses næsten altid som tanker uden praktisk betydning for hverdagen.

Der er noget om snakken. Filosoferne skjuler ofte manglen på realitet bag et slør af kompliceret og teknisk terminologi, der skræmmer det interesserede gennemsnitsmenneske og får det til at føle, at det er dets egen fejl og udtryk for manglende viden, der forhindrer det i at forstå filosofiens dybe mysterier. Kun den modige og sejlivede forsker er i stand til at opdage, at sløret ofte skjuler en pinlig tomhed.

Gautama Buddha

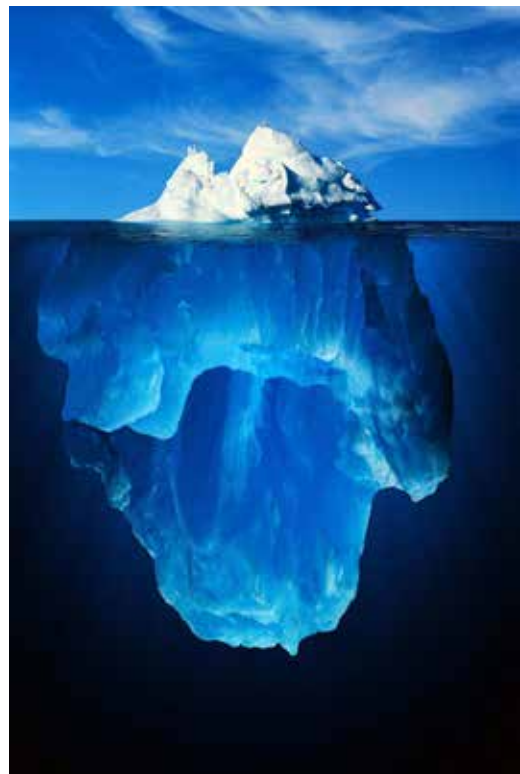
Det enkle og forståelige sprog

Verdens største begavelser har altid talt et enkelt og forståeligt sprog. Selv om Platons tanker er dybe, er hans sprog altid enkelt, og derfor forstås han af ethvert intelligent menneske. På det område kan Østens filosofi lære Vesten meget. Lao Tse, Patanjali og Gautama Buddha talte et sprog, der var så enkelt, at Kant og Hegel virker tunge og forvirrede i sammenligning. Når en ting står klart for en filosof, skal det være muligt at udtrykke den i et enkelt og forståeligt sprog. Hvis filosofen ikke er i stand til det, hvis det kræver mange bøger at forklare, hvad der muligvis menes, er det et sikkert tegn på, at filosofens viden er begrænset og overblikket mangler. Det er kun mangelfuld viden, der skjuler sig under mange ord og forklaringer. En filosofis værdi skal bevises i dagliglivets prøver. Etik og moral er aldrig begyndelsen – altid slutningen. Viden kan

være fremmed for handling, men visdom – i sin egenskab af livserfaring – vil altid afspejle sig i menneskets ord og handlinger. Men moral eller etik er imidlertid kun én metode til at forvandle visdom til handling. Ægte filosofi inspirerer civilisationen på alle områder. Ingen ægte platoniker, der er værdig til betegnelsen, har forladt verden, uden at den er blevet bedre pga. filosofien, uanset om platonikeren var digter eller politiker. Men det er først, når filosofien holder op med udelukkende at være intellektuel og skaber erkendelse af at filosofien er levende sandhed, at den skaber ægte forandring.

Subjektiv og objektiv

Det er muligt at opbygge en logisk og intellektuel livsfilosofi, men reelt er der tale om dødt hjernespind. Først når filosofien er integreret i bevidstheden som erfaring, bliver den levende, for herfra kan den trække den livgivende kraft, der forvandler den til en levende organisme, som kan bære frugter, som gavner mennesket. Og derfor skal de kendsgerninger, som en levende filosofi bygger på, have en psykologisk karakter, eller den skal være "subjektiv" – for at bruge et forslidt ord. Men reelt har alle kendsgerninger – selv om man måske er lykkeligt uvidende om det – en psykologisk karakter, fordi man kun kender en ting i det omfang, som den bliver til erkendelse i bevidstheden. Opdelingen af viden eller sandhed i subjektiv og objektiv er misvisende. I det øjeblik en ting bliver til viden, er den subjektiv, selv om den godt kan have objektiv gyldighed. En bevidsthedserkendelse eller psykologisk sandhed kan godt have objektiv betydning i den forstand, at den ikke alene repræsenterer

en personlig oplevelse, men desuden har universel gyldighed. Hvis det er tilfældet, er metoden subjektiv og betydningen objektiv.

På den anden side er der også faktorer, der opfattes som objektive, fordi de tilhører det, der kaldes den ydre verden, men som har en subjektiv betydning, fordi de kun vedrører mennesket. Det er sammenblandingen af de to måder, ordet "subjektiv" bruges på. Den ene metode medfører, at subjektiv betyder "det, der tilhører bevidstheden", og den anden når subjektiv betyder "kun af personlig værdi", og derfor forsøger man at undgå betegnelsen. Der er mange bevidsthedsfaktorer, som opleves subjektivt, men som alligevel har objektiv gyldighed, fordi de ikke kun gælder for det enkelte menneske men for alle mennesker. Det er derfor ingen nedgøring af filosofien at sige, at dens metode – i modsætning til naturvidenskabens – er subjektiv. I virkeligheden er der større sikkerhed i den personlige bevidstheds viden, som er direkte, end i den ydre verdens viden, som er indirekte.

Fysisk rigdom – åndelig fattigdom

Der findes ikke et sørgeligere syn end en tidsalder, hvor mennesket keder sig over livet. Materielt er nutidens verden måske rigere end tidligere tidsaldre, men åndeligt er den fattigere. Alle de fantastiske fysiske bedrifter og den enorme overflod af fornøjelser og nydelser kan ikke skjule den kendsgerning, at menneskeheden lider under indre fattigdom. I virkeligheden er det overflodens opgave at skjule den indre fattigdom. Når det indre liv bliver formålsløst, er mennesket nødt til at sørge for kunstige stimulanser udefra som erstatning – eller i det mindste skabe en kontinuerlig række sanseoplevelser, så det ikke har tid til at bemærke tomheden i det indre liv.

Det er kun få, der kan klare ensomhed eller stilhed og opleve en rigdom af liv inden i sig selv uden at blive stimuleret af impulser udefra – og alligevel er det kun den slags mennesker, der er lykkelige, og som virkelig lever. Krav om ydre impulser, nydelser og fornøjelser vidner om en håbløs indre livløshed. *Det* er forskellen på "den levende" og "den døde", for nogle mennesker er døde, selv om de lever, mens andre aldrig dør, fordi de *er* selve livet. Alle søger livet, for livet er lykken, og livet er virkeligheden, men det er først når mennesket har mod til at opgive sanse-påvirkninger og ydre stimulanser, at menneskets søgen kan bære frugt.

Filosofi er søgen efter livet

Filosofi er søgen efter livet. Filosofi er mere end kærlighed til visdom, medmindre man opfatter visdom som forskellig fra viden – lige så forskellig som liv er fra død. Visdom er viden som *erfaring* og derfor liv, og søgen efter visdom er derfor søgen efter liv. Det er sandt, at betegnelsen "filosofi" ofte er blevet brugt om intellektuelt udveksling af spørgsmål og svar, som ikke gavner nogen, og det er grunden til, at mange mennesker er skeptiske over for filosofi og beskylder den for "give stene for brød", for at bruge de bevingede ord. Men ægte filosofi er ikke en intellektuel løsning på problemer. Filosofi er – med Platons ord – "underets fødsel". Den, der begynder at undre sig over livet, er ægte filosof, og ikke den, der føler sig sikker på at have løst det uløselige. Det er en dyb sandhed, at ikke før man kan se underet i livet omkring sig, ikke før man ser sig omgivet af et mysterium, der kræver en modig udforskning, er man begyndt at gå ud ad filosofiens vej.

For det "sovende" menneske findes der kun kendsgerninger, ingen mysterier. For det forklarer tingene i sig selv. Verden er der, og hvad er der så ellers at vide? Men det er dyrets erkendelse. For koen kan græsmarker være gode eller dårlige, men de kræver ingen forklaring. Det samme gælder det "sovende" menneske, der er tilfreds med tilværelsens kendsgerninger – miljøet, maden, arbejdet, familien og vennerne. Det er blot kendsgerninger, der omgiver mennesket – behagelige eller ubehagelige kendsgerninger, men aldrig noget, der skal forklares. At forklare det "sovende menneske" om det mysterium, der ligger skjult i dets indre liv og natur, vil være håbløst og meningsløst. Livet findes, og det er alt, hvad det har behov for at vide. Døden og livet kan naturligvis af og til skabe bekymring eller glæde, men selv i disse situationer stilles der ingen spørgsmål. Det er velkendt. Det er selve det *velkendte* ved livet, der skjuler mysteriet for dyrebevidstheden. Det man kun ser én gang og derfor undrer sig over, bliver velkendt. Når man ser det hundrede gange, kræver det ingen yderligere forklaring. Har mennesket ikke tændt det elektriske lys så mange gange, at elektricitetens uforklarede mysterium fortaber sig i det velkendte alene i kraft af handlingen, og fænomenet er derfor blevet sin egen forklaring?

Fra naturmenneske til tænker

Engang i menneskehedens barndom levede det primitive menneske i en verden af mystik. Mennesket var omgivet af skumle farer og ukendte rædsler. Men selv dengang, hvor mysteriet blev fornemmet, og verden blev betragtet som i en underlig drøm, tænkte ingen på muligheden af at undersøge mysteriet, for det primitive menneske var i alt for høj grad en del af naturen til at spekulere og udforske den.

Med intellektets fødsel mistede det primitive menneske sin mysterieverden. Der var intet andet tilbage end logiske kendsgerninger i al deres uimodsigelige enkelhed. I selvtilfredshedsens ophøjede uvidenhed – en selvtilfredshed som hverken tvivlede på sig selv eller verden – bevægede mennesket sig omkring i en verden af mysterier, der ville vække rædsel, hvis det var i stand til at opfatte dem. Hvis det af og til opfangede et glimt af livets store mysterium, skyndte det sig at fortrænge, tilsløre eller endda benægte oplevelsen, for at undgå, at den intellektuelle søvn skulle blive forstyrret. Det foretrak at lukke øjnene for det uforklarede fremfor at risikere en ændring i tilværelsens velkendte og behagelige faktorer, og i stedet brændte det alle på bålet, hvis de blev ved med at undre sig, undersøge og stille spørgsmål.

Men der kommer en tid for ethvert menneske, hvor modstand, lidelser og katastrofer ryster det ud af vanens rutinemæssige trædemølle, og hvor verden bryder sammen uden håb om, at den vender tilbage til det, den var før. Det er som om det univers, mennesket få dage før bevægede sig omkring i med det "sovende" menneskes behagelige sikkerhed, pludselig forsvandt. Alle velkendte ting og begivenheder forvandles til et deprimerende og frygtindgydende mysterium. På samme måde ville et menneske føle det, hvis det efter en drømmeløs søvn vågnede og opdagede, at det havde sovet ved siden af en dødsensfarlig slange uden at vide, hvor tæt den var på, og at det havde været lykkelig i sin uvidenhed.

Livets under

Opvækkelsen til livets mysterium er en revolutionerende begivenhed. En gammel verden nedbrydes for at give plads til en ny og bedre. Alt påvirkes af forandringen. Mennesket bliver en gådefuld fremmede i sine egne øjne. Gysende spørger det sig selv – *"hvem er jeg, hvor kommer jeg fra, og hvor er jeg på vej hen?"* Er man den skabning med det navn, som man troede, man kendte så godt før i tiden? Er man den skikkelse, man ser i spejlet? Er man kroppen? Er man forældrenes barn? Hvem er det, som føler og tænker inde i kroppen? Hvem er det, som ønsker og kæmper, planlægger og drømmer, og som kan sætte sig op imod og styre den fysiske krop, som man troede var én selv?

Mennesket vågner op og indser, at det aldrig rigtig har kendt sig selv, at det har levet i den uafbrudte aktivitets blinde drøm, hvor der aldrig var tid til eftertanke.

Selve bevidstheden er et ukendt land. Mennesket ved ikke, hvordan dets eget tankesind fungerer. Hvad sker der, når man tænker eller føler, eller når en moralsk kamp udkæmpes i det indre, når man bliver inspireret, reagerer på skønhed eller ofrer sig for andre? Det er, som om man er fanget i sin bevidstheds enorme palads. Det er som om, man lever i et lille umøbleret kammer, selv om den indre verden indeholder store lejligheder, som man aldrig kommer i, men som er kilden til de gådefulde besøgende – følelser, tanker, idéer, forslag, ønsker og lidenskaber. De passerer gennem det selvvalgte fængsel, uden at man ved, hvor de kommer fra, eller hvor de skal hen. I bevidstheden kender man kun virkninger. Man kender kun det, der kommer op til overfladen og bliver synligt. Nu begynder man at opfatte en mægtig, gådefuld og udforsket verden som – mærkeligt nok – er det indre livs verden. *Man opdager livets under.*

Livets under findes overalt omkring mennesket. Pludselig er intet almindeligt eller velkendt. Alt pulserer med et gådefuldt liv, som man *må* udforske. Man gribes af den opdagelsesrejsendes euforiske begejstring. Man begærer kundskab som en sulten begærer mad. Man kan ikke leve uden at *vide*. Man *vil* vide, om så det skal koste livet – og sådan fødes man som filosof.

Livets mysterium

Livets mysterium er ikke et problem, der skal løses – det er en realitet der skal opleves. Pas på det menneske, der påstår, at det har løst livets problem, og som forklarer livets indviklede karakter og med dræbende logik opbygger et system, hvor alle tilværelsens faktorer er sorteret og lagt i skuffer. Det vil være et menneske, der fældes af sin egen påstand. Barnet, der ser underet i verden omkring sig, og som leger med muslingeskallerne på stranden, er udtryk for entusiastisk spænding og begejstret fornøjelse. Det er nærmere den guddommelige sandhed end den intellektuelle, som frarøver verden dens mysterium, og er stolt over at beskrive dens anatomi i skånselsløs dissektion.

I en periode er det måske en tilfredsstillende for mennesket under udvikling at vide, at solnedgangens farvepragt ikke er andet end lysstrålernes brydning i atmosfærens vanddamp. Men på et eller andet tidspunkt vil mennesket indse, at det bare har forklaret metoden, men at det overhovedet ikke har berørt mysteriet. Efter at have overvundet ungdommens sikkerhed, hvor mennesket aldrig tvivlede på sig selv, vender det "vågne" menneske tilbage til barndommens undren og ser en ny verden. Og efterhånden som årene går, uddyber verden sit mysterium og sin skønhed, som aldrig udtømmes eller forklares.

Mange systemer gør krav på at forklare livet. De er modsigende i deres forudsætninger og derfor også i deres konklusioner. De er måske dygtigt udformet, de passer måske i alle detaljer, men de får aldrig fat i selve livet. Hvis det var muligt at rumme livet i et system, ville det ikke længere være liv men død. Livet er altid i bevægelse, altid i forandring – og alligevel evigt i sin basale virkelighed. Ønsket om at gribe og fastholde livet, at se det som døde sommerfugle på nåle i en glasmontre, kan aldrig opfyldes. Menneskets teologiske og filosofiske systemer – ja selv naturvidenskaben – er ikke andet end øjebliksbilleder af en hurtig bevægelse. De giver måske et glimt af bevægelsen i et fastfrosset øjeblik, men selve bevægelsen kan systemerne aldrig rumme. Og alligevel – selv om forsøget på at løse livets problem og forklare det logisk er dømt til at mislykkes – er længslen efter at forstå mere, at kende meningen og hensigten med mennesket, menneskeheden og livet i sig selv er så uimodståelig, at tanken om nederlag aldrig kan holde den tilbage.

Trangen efter sandhed er hellig. Ligesom vand, der forsøger at afslibe sin overflade, presser den hele tiden på, indtil hensigten er opfyldt og målet er nået. Et begær, der er så fundamentalt, kan umuligt eksistere for bare at blive frustreret. Selve eksistensen af begæret efter sandhed er et løfte om dets opfyldelse og en garanti for succes. Grundinstinkter tager aldrig helt fejl. Hvis ikke det var meningen, at mennesket skulle kende sandheden, ville begæret efter sandheden ikke være så brændende – som en uro i hjertet – som ørnen, der bliver ved med at spise Prometheus' lever, selv om den konstant vokser ud igen.

Sandheden

At mennesket begærer sandhed frem for alt andet er godt og rigtigt. Og at det er villig til at ofre sig, sin tid, ja hele sit liv for sandheden, afslører begærets ædelhed. Men når mennesket i materialismes blindhed vil eje sandheden, vil gribe den, fiksere den, fastlåse den i siderne i en bog – dvs. gøre det, der er hjertet i alt, til en genstand – så mister begæret sin ædelhed, og man kan kun føle medlidenhed.

Selv om mennesket igen og igen påstår, at det både har fundet og ejer sandheden, er selve sandheden altid uberørt. Sandheden er det mysterium i livet, som mennesket aldrig kan nå. Sandheden stiger ikke ned til menneskehedens illusionsrige verden. Det menneske, der ønsker at nærme sig sandheden, er nødt til at stige op til virkelighedens verden, hvor det møder virkeligheden ansigt til ansigt og for en tid bliver ét med den levende sandhed. Men det er altid mennesket, der skal bestige virkelighedens bjerg – visionen på bjerget kommer aldrig ned i dalen.

Kun på den måde er det muligt for mennesket at erkende livets mysterium. Det kan aldrig løse mysteriet, og det kan slet ikke indfange det i et intellektuelt system, uanset hvor logisk det er opbygget. Livet er ikke logisk, selv om logik er det alfabet, mennesket skal lære, hvis det vil tale livets sprog, som udtrykker sandhed. Og alligevel kan intet forståeligt sprog beskrive visionen, for det menneske, der ikke selv har erkendt den. Det enkelte menneske er nødt til at betræde den snævre sti, der fører op ad bjergsiden og selv nå frem til den nøgne og ensomme top, hvor visionen kan erkendes. Man kan vise vejen, fortælle om de prøver, der findes undervejs, advare om farer, der skal undgås, og forhindringer, som skal overvindes, men ingen kan beskrive det endelige mysterium, for dets navn er *oplevelse*. Livets mysterium er ikke et problem, der skal løses. Det er en virkelighed, som skal opleves.

Visionen på bjerget

Når man begynder at stille spørgsmål om verden, at kræve svar fra den daglige tilværelse, begiver man sig ud på en lang og farefuld opdagelsesrejse. Men det skal være en seriøs og velovervejet beslutning at forlade de hjemmevante egne. Hvis man ikke er villig til at udholde prøver, kæmpe og være udholdende, når alt tilsyneladende er tabt og fortsætte rejsen mod det ukendte, selv om døden bliver skæbnen, er det bedre at blive derhjemme og klamre sig til det, man kender, og tror er trygt. Men hvis man har modet og holder ud, åbner der sig uendelige muligheder, og man får del i ubeskrivelige glæder. Men alle resultater skal betales med slid og slæb. Det, der kommer let og gives uden besvær, har aldrig varig værdi.

Den, der forlader den velkendte dal for at bestige det fjerne bjerg, skal være forberedt på at møde ukendte farer og overvinde utallige prøver. Vennerne vil håne den opdagelsesrejsende, når ungdommens landsby forlades – stedet med solskin og gammelkendte syn, hjemmet og den varme pejs, hvor man var beskyttet mod verdens farer. Hvorfor dog forlade alt det, der gør livet rart, og oven i købet risikere livet i et forgæves forsøg på at nå det uopnåelige? Men hvis længslen først er født, tager man sig ikke af latterliggørelsen. Der er noget i den opdagelsesrejsende, som skaber indre uro indtil målet er nået. Og alligevel kan den opdagelsesrejsende – når først hjemmet er forladt, og vejen fører ind i de tætte og uvejsomme skove ved foden af bjerget – let tvivle på, om valget var det rigtige. For her er der ingen sti, der kan følges, og ingen sol til at vise retningen. Den tætte beplantning lukker den verden ude, som man søger, og i mange og lange dage er det nødvendigt at hugge sig vej gennem de sammenfiltrede vækster.

Gradvis stiger den rejsende op ad bjerget og når op til de højere liggende skråninger, hvor nye og endnu mere frygtindgydende farer venter – nøgne klipper og livsfarlige afsatser, en kold blæst, der går gennem marv og ben, forræderiske snemarker, der skal krydses, og dybe afgrunde skjult under den glatte overflade. Skridtene løsner sneen, og laviner truer med pludselig død. Alligevel klatrer den opdagelsesrejsende videre. Frost og sult skræmmer ikke, for langt forude ses nu den bjergtop, der er målet. Mange gange er den opdagelsesrejsende ved at opgive kampen og bukke under for besværlighederne, men hver gang appellerer den indre stemme til at fortsætte fremad – stemmen, der lover, at målet *vil* blive nået.

Så kommer de sidste og faretruende timer, hvor lungerne dårligt kan ånde i den tynde luft. Den opdagelsesrejsendes fremskridt bliver hele tiden langsommere og mere smertefulde. Hænderne bløder fra rifter, der stammer fra de skarpe sten. Hvert skridt er en byrde. I smerte kravler den opdagelsesrejsende det sidste stykke op ad bjergsiden og når endelig toppen. Her synker den opdagelsesrejsende sammen, stønnende og udmattet.

En ny verden

Når den opdagelsesrejsende løfter hovedet og ser sig omkring, møder blikket en fuldstændig ny verden. Langt nede ses skovene, hvor den opdagelsesrejsende kæmpede i mørke – forvildet og fortabt. Og endnu længere nede ses ungdommens landsby og andre byer. Men den rejsende er nu herre over det hele. Ved at give slip på fortidens lille verden viste der sig en meget større verden. Ved at give afkald på livets hjemlige syn fandt den rejsende visionen på bjergets top. Prøverne og den lange lidelsesfulde kamp er glemt. I den nye verdens lys kendes kun den glæde, som visionen giver de mennesker, der når den. Herefter er det den opdagelsesrejsendes verden – verdenen på bjergets top. Visionen på bjerget er selve inspirationen. Den, der har erfaret den, vil aldrig mere være den samme. Det er et menneske, der har set hele verden ligge udstrakt for sine fødder. Det er et menneske, der ved, at det er herre over liv og død – og uanset hvor det befinder sig, ser øjnene denne vision.

Når mennesket stiger ned igen og vender tilbage fra højderne til dalene, hvor menneskeheden bor, er det opfyldt af en glæde, der synger i hjertet, og en ro, der er ubrydelig selv i den tættest befolkede by. Mennesket færdes imellem mennesker, som ikke kender visionen på bjergets top – mennesker, der ikke kan se længere end til naboernes gade. Hvordan er det muligt at tale til dem om de ufattelige erkendelser, der blev oplevet i ensomheden og i lyset i højderne på bjergets top?

Fra meningsløshed til meningsfuldhed

De, der kendte den opdagelsesrejsende, ser et menneske, der er vendt tilbage totalt forvandlet. Ligesom en gammel sømand har den rejsende et udtryk i øjnene, der får mennesker til at føle sig mindre sikre på sig selv. De standser op et øjeblik i deres travlhed. Overalt, hvor dette menneske opholder sig, ser det visionen for sig. Det ser endda visionen i menneskers lidelser og elendighed. Det hører glædessangen i deres smertensskrig. Alt hvad mennesket nu ser, er oplyst af visionen på bjergets top.

Ungdommens kendte syn har fået en ny og nogle gange chokerende betydning. Intet har været hverken almindeligt eller meningsløst for det menneske, der har oplevet visionen på bjergets top. Livets mysterium er som en stille indre stemme, der fortæller om en ny og fantastisk mening med alt, hvad der sker. Til nogle taler det oplyste menneske om visionen, om den farefulde vej, der er tilbagelagt, og måske føler de også længslen efter at komme op på bjergets top, at forlade de begrænsede liv i dalen for at finde et nyere, lysere og rigere liv. Men selv om det oplyste menneske fortæller om sin oplevelse og om visionen, skal hver enkelt, der hører om den, selv foretage den ensomme flugt til ensomheden og opleve den vision, som ingen ord kan beskrive.

Det er imidlertid ikke uden grundige overvejelser, at man udforsker den velkendte verden – den verden, som tilsyneladende er så velkendt. Når først man er begyndt på opdagelsesrejsen, er der ingen vej tilbage til den gamle tilfredse tilstand, hvor der hverken var tvivl eller spørgsmål. Det er en stor men frygtindgydende oplevelse, når tvivlen opstår. Den er frygtindgydende, fordi den nedbryder den gamle, kendte verden. Den er stor, fordi den åbner vejen til en ny, større, lysere og langt bedre verden.

VidsomsNettet

www.vidsomsnettet.dk